

Elosu, Nafarrate eta Urrunagako euskaraz

IÑAKI GAMINDE*

0. SARRERA

Lantxo honetan Legutioko udalerrikoak diren Elosu, Nafarrate eta Urrunagan batutako datu linguistiko batzuk emango ditugu. Datuok 1980-1998 urte artean batuak izan dira. 1998. urtean Elosun informante bat eta bertan Nafarrateko beste bat baino ez omen ziren geratzen; Urrunagan, ostera, esatea zaila bada ere, ez omen dago informanterik bat ere¹. Euskararen egoera honegatik beragatik interesgarri eritzi diot hemen dauzkadan datu guztiak plazaratzeari. Bilerleko datuak herri honetako desberdintasun linguistikoengatik beste baterako uztea erabaki dut.

Lana lau zatitan banatuta aurkezten dugu; lehen zatian soinuei buruz jardungo dugu; bigarrenean izen morfologiaren barnean deklinabideari buruz jaso ditugun apurrak emango ditugu; hirugarren zatian, jaso ditugun adizki guztiak aurkezten dira; azkenik, lexikoaren atalean jasoko berbak emango ditugu.

1. SOINUAK

Atal honetan fonemen inbentarioa ikusita, arau fonologiko batzuen adibideak emango ditugu; azkenik azentu eta intonazioari buruzko ohar batzuk egingo ditugu. Fonemen inbentarioa jarraian ematen duguna da.

* UPV. Euskal Herriko Unibertsitatea.

¹ Informateak honako hauek izan dira: Elosun Juan Castañares Iturbe (hilda) eta Tomas Ruiz de Erentxun (88 urtekoa); Urrunagan Andres Biteri (hilda) eta beste andre bi eta Nafarraten Faustino Biteri (hilda), Vicente Biteri (hilda) eta Gregorio Biteri (76 urtekoa).

ezpain.	horz./albeo.	(aur)sabai.	bela.	i	u
p	t		k		
b	d		g	e	o
f	s	ʃ	(x)		a
		ʒ			
	ts	tʃ			
		dʒ			
m	n	ɲ			
	l	ʎ			
	r				
	ř				

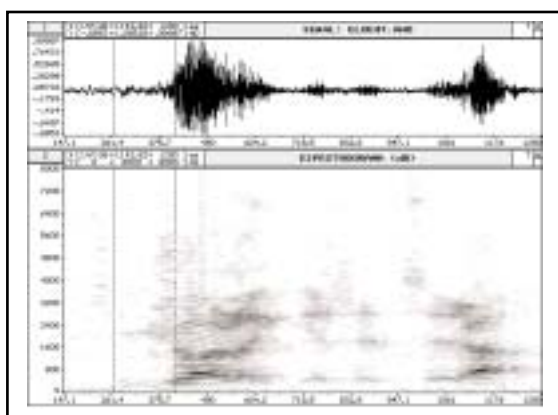
Bokalei dagozkien oharren artean, mugatzaileen egokitzapenei dagozkie-nak aipa ditzakegu bereziki. Bokal guztien arabera honako emaitza hauek dauzkagu:

a+a	e+a	i+a	o+a	u+a
neskie, alabie	semie, bidie	erridxe, ogidxe	astoa, artoa	eskue, burue

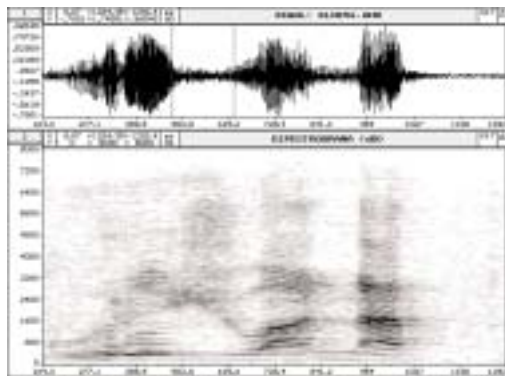
o+a bilkurari dagokionez, Urrunagako informante batek “artua”, “astua” eman zituen; beste bik batzuetan “ollue”, “astue” modukoak eman zituzten. /a/ bokalaren asimilazio araua kontsonanteen artean ere gertatzen da: lagune, gusurre, mutille, auntze, e.a.

“ʒ” honek alofono bi dauzka; hasieran afrikatu moduan agertzen da “dʒ” (ikus 1. irudia); eta bokalaren artean, berriz, frikari moduan “ʒ” (ikus 2. irudia)

1. irudia

2. Irudia

Palatalizazio arauak /l/, /n/ eta /s/ren kasuan gertatzen dira, ez ordea /t/ren kasuan (garbitu, aritua, e.a.). /s/ren palatalizazioak salbuespenak ere badauzka.

Ingurune egokian, galdegaia eta aditz trinkoen artean edo klitiko batzuekin, herskari bilkuretan badirudi ahoskabea galdu egiten dela ahostuna ahoskabetu ostean:

lagunek ba—> lagune pa
posik dau—> posi tau

Amaierako herskariak beste edozein kontsonanteren aurrean agertutuz direnean galdu egiten dira:

posik nau—> posi nau
estot saldu—> esto saldu

Azentu sistema, Gaminderen² (1998) lanean erakutsi zen moduan oso erraza da; hitz markaturik ez dago eta agertzen diren eskema azentualak azaltzeko arauak bi besterik ez dira:

- (a) azken silaba estrametrikala
- (b) azentua bigarren silaban edo silaba bakarrean txertatu: [2

Eskema azentual berbera lexiko osoari aplikatzen zaio isolatuki, bai singularrean bai pluralean; bestalde kasu markek ez daukate ezelako eraginik. Izen eta adjetiboekin silaba kopuru desberdinen arabera honako adibideak eman ditzakegu:

Singularrak:

ó-o: áitte, áltza, áma, áuntze, báltza, míñe, óna, súrre, txála, úre

o-ó-o: abwélo, akérra, andríte, ankíe, arántza, arétxa, argíñe, asúrre, atíe, atxúrre, egúrre, emíe, epérra, idérra, lañúe, lusíe, maixúe, makátza, mandúe, mesíe, ortúe, pipérra, platéra, poltzíe, sagárta

² Gaminde, Iñaki, 1998, *Euskaldunen azentua*. Agertzeko, Labayru ikastegia.

o-ó-o-o: abádie, alábie, arrátöye, arrébie, atzáskala, bentánie, berákatza, kamárie, katíllue, kipúlie, lapíkue, okélie, okólue, ollágorra, ollándie, olláskue, oñéstue, portálie, titérie, tomátie, trebédie

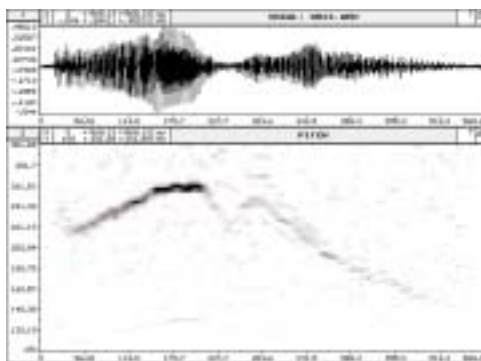
Aditz partizipioak:

ó-o: áistu, ási, bátu, bóta, égon, émon, éntzun, érain, érre, ésan, gáldu, ítxi, mártxau, sáldu

o-ó-o: afáldu, agíndu, apúrdu, baráusi, baskáldu, ekárrri, erósi, eskóndu, etórrri, ipíñi, sabáldu

Azentuaren korrelato akustikorik garrantzitsuena oinarrizko maiztasuna da (ikus 3. irudia); zelangura ere, galdegaigunean ez dagoenean edo isolatu-ki ez denean, estrametrikatitatea galdu egiten da.

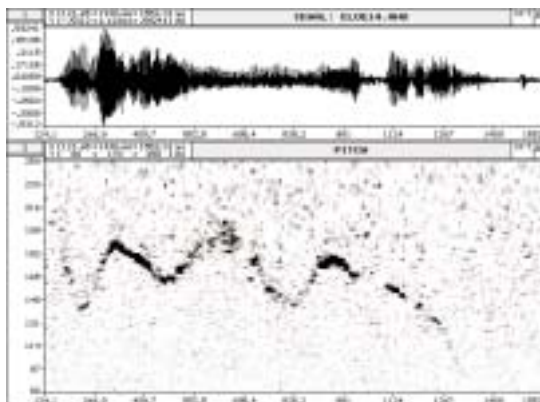
3. irudia: alabie

Esaldiak gune nagusi bi dauzka; bata hasieratik fokoraino eta, bestea, fokotik amaieraraino.

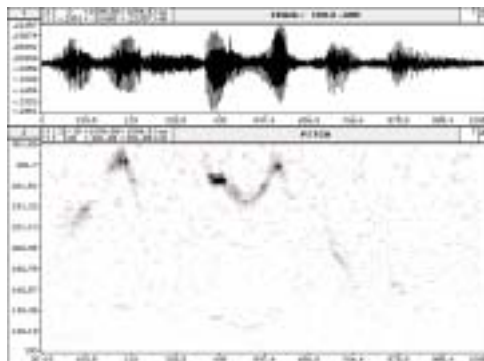
Hasieratik fokoraino, galdegaigunean ez dauden sintagmek silaba azentudunean H*H tonua hartzen dute; galdegaigunean egonez gero, tonua H*L izango da. Fokutik gora tonu beheraldia gertatzen da (ikus 4. irudia)

4. irudia: ire lagúne óna etórrri ok

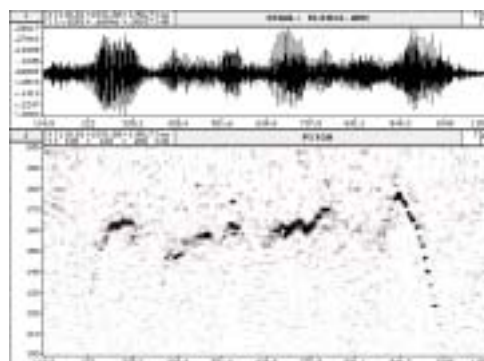

Galdera mota bakoitzaren konfigurazioa jarraian ematen ditugun irudietan ikus daiteke:

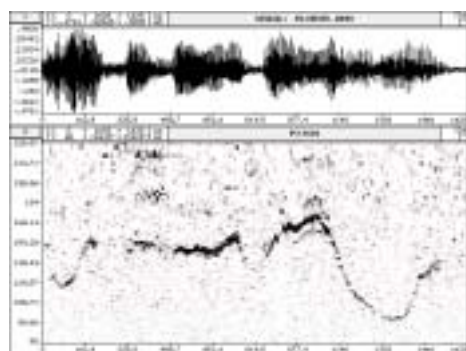
5. irudia: orrek ser dakadxe?

6. irudia: swik ondo sabixie?

7. irudia: Elosun be gon sarie ala?

2. DEKLINABIDEA

Atal honetan ez dugu paradigmarik osatu; halandaze, kasu marka bakoitzaren adibide gisa agertu zaizkigun adibide batzuk baino ezin eman di-

tzakegu. Bestalde, erakusle, pertsona izenordain batzuk eta leku aditzondoak ere emango ditugu.

	Singularra	Pluralak
erg.	andriek, gixónak, umiek	andriek, gixónak, umiek
dat	abádieri, anáidxieri, txakúrreri, umíeri	abádieri, anáidxeri, txakúrreri, umíeri
gen.	aiténa, neskíena	neskéna
soz. ³	esnégas, serríegas, urégas, nebíegas	idídxekin, eskúekin, arrébakas
des.	ganaduentzat, ganaduentzako	bidxontzat

	Singularra
ins.	kalíen, errídxen, mendídxen ⁴
adl.	etxéra, lurréra, ortúre, mesára
abl.	basóti, etxéti, eskólati, erríti
gen.	erríkoa, eléixakoa, lurrékoa
adl. dir.	etxérantza

2.1. Pertsona Izenordainak

	NI	HI	GU	ZU	ZUEK
abs.	ni	i	gu/gau	su/sau	swik
erg.	nik	ik	guk	suk	swik
dat	níri/nauri	íri	gúri/gáuri	súri/sáuri	swíri
gen.	niríe	iríe	guríe	suríe	
soz.	nígas		gúgas/gáugas		

Destinatiboan *neutzáko* eta adlatiboan *nigána* ere batu ditugu

2.2. Erakusleak

	HAU	HORI	HURA	HAUEK	HORIEK	HAIEK
abs.	au	óri	a	óneik/ónik	órreik/órrik	aik
erg.	ónek	órrek	árek/ak	óneik/ónik	órreik/órrik	aik
dat	onéri	orréri	aréri	onéri	orréri	áiri
gen.	onéna	orréna				

³ Elosuko azken informanteak honako adibideok eman zituen pluralerako: urtéokis, parjéntiekis, bedxékis, idídxekis, laidxákis.

⁴ Inesibo plurallean “etxíetan” eta “errídxetan” jaso ditugu.

2.3. Leku aditzondoak

	HEMEN	HOR	HAN
ins.	émen	or	an
adl.	óna	órra	ára
abl.	eméti	órti	ándi
gen.	emékoa	orkóa	angóa
adl. dir.	onántza	orrántza	arántza
adl. buk.	onáño	orráño	aráño

3. ADITZAK

Aditz paradigmak osatu ahal izateko Nafarraten bildutakoak hartu ditugu oinarritzat, ostantzeko kasuetan adieraziko dugu⁵.

3.1. Aditz laguntzaileak

NOR

oraina	iragana	baldintza aurrekoa	baldintza ondorioa
nas	nintzen	banitze/banintze (u)	ni(n)tzake/nintzeke (u)
as	intzen	baintz	intzake
da	san	balitze/baleitze (u)	litzake/leitzeke (u)
gare	gintzen/gintzesen (u)	bagiñe/bagintze (u)	gintzake/gintzeke (u)
sare	sintzen	basíñe/basintze (u)	sintzake/sintzeke (u)
sare/sarie (u)	sintzien	basíñ(i)e/basintzie (u)	sintzakie/sintzekie (u)
die	siren	balitzes/baleitzes (u)	litzakes/leitzekes (u)

ahal. oraina	ahal. iraga	subjuntiboa	agintera
neike/neinke (u)	neidxen	nain/nein (u)	-
eike	eidxen	ain	ai
leike	leidxen	dain/dein (u)	-
geinke	geidxen	gaisen	-
seinke	seidxen	saisen	sais
einkie	seidxien	saisien	sais(i)e
leikie	leidxien	daisen/deisen (u)	-

NOR-NORI

HURA oraina	HAIEK oraina	HURA iragana	HAIEK iragana
dxat	dxates	dxaten	dxatesen
dxak	dxasak	dxan	dxasan
dxan	dxasan	dxanan	dxanasan
dxako	dxakos	dxakon	dxakosen
dxaku	dxakus	dxakun	dxakusen
dxatzu	dxatzus	dxatzun	dxatzusen
dxatzue	dxatzues	dxatzuen	dxatzuesen
dxakie	dxakies	dxakien	dxakiesen

⁵ Erabiliko ditugun laburdurak honako hauek dira: Elosu (e.), Nafarrate (n.) eta Urrunaga (u.).

NORK-NOR

NI oraina	GU oraina	NI iragana	GU iragana
nauk	-	ninduan	-
naun	-	nindunan	-
nau	gaus	nindun	gindusen
naisu	gaisus (u)	nindusun	gindusun (u)
naisue	gaisues (u)	nindusuen	gindusuen (u)
naure/aurie (u)	gaues	ninduen	ginduesen

HI oraina	ZU oraina	ZUEK oraina	ZU iragana	ZUEK iragana
aut	saut	sauet	sinduden (u)	sintueden (u)
au	sau	saue	sindusen (u)	sinduesen (u)
auu	-	-	-	-
aure	saure	saure	sinduesen (u)	sinduesen (u)

HURA oraina	HAIEK oraina	HURA iragana	HAIEK iragana
dot	doas	nemen/ neman (u)	nemesen/ nemasen (u)
dok	dosak		
don	dosan		
dau	daus	eben/ban (u)	ebesen/ basen (u)
du	dus	gemen	gemesen
dosu	dosus	semen	semesen
dosue	dosues	sem(i)en/sebien (u)	sem(i)esen/sebiesen (u)
daure/ daurie (u)	daures/dauries (u)	euren/ eurien (u)	euresen/euriesen (u)

Baldintzak		Ahalezkoak	
naunke	naunkes ⁶	neinke	neinkes ⁷
lauke	laukes	leike	leikes
gaunke	gaunkes	geinke	geinkes
saunke	saunkes	seinke	seinkes
saunkie	saunkies	seinkie	seinkies
laukie	laukies	leikie	leikies

Subjuntiboak	
daiten	daitesen
daidxen	daidxesen
daigun/deigun (e)	daigusen
daixun/deixun (e)	daixusen
daixuen/deixuen (e)	daixuesen
daidxen	daidxesen

⁶ Adizkiok Urrunagakoak dira.

⁷ Adizkiok Urrunagakoak dira.

NOR-NORI-NORK oraina

NIRI (s)	NIRI (p)	GURI (s)	GURI (p)
dustek	dustesak	duskuk	duskusek
dusten	dustesan	duskun	duskusen
dust	dustes	dusku	duskus
dustesu	dustesus	duskusu	duskusus
dustesue	dustesues	duskusue	duskusues
dustie/duste (u)	dusties/dustes	duskue	duskues

HIRI m (s)	NIRI n (s)	ZURI (s)	ZURI (p)	ZUEI (s)	ZUEI (p)
duat	dunat	dutzut	dutzudes	dutzueta	dutzuedes
duk	dun	dutzu	dutzus	dutzue	dutzues
duau	dunau	dutzuu	dutzuus	dutzueu	dutzueus
due	dune	dutzue	dutzues	dutzue	dutzues

HARI (s)	HARI (p)	HAIEI (s)	HAIEI (p)
dutzet	dutzedes	dutzet	dutzedes
dutzek/dutzen	-	-	-
dutzo	dutzos	dutzie	dutzies
dutzaue/dutzagu (u)	dutzaus	dutzaue	dutzaus
dutzesu/tzesu	dutzesus	dutzesu	dutzesus
dutzesue	dutzesues	dutzesue	dutzesues
dutzie	dutzies	dutzie	dutzies

NOR-NORI-NORK iragana

NIK (s)	NIK (p)	GUK (s)	GUK (p)
nuan	nuasen	guan	guasen
nunan	nunasen	gunan	gunasen
nuntzen	nuntzesen	guntzen	guntzesen
nuntzun	nuntzusen	guntzun	guntzusen
nuntzuen	nuntzuesen	guntzuen	guntzuesen
nuntzien	nuntziesen	guntzien	guntziesen

ZUK (s)	ZUK (p)	ZUEK (s)	ZUEK (p)
susten	sustesen	sustien	sustiesen
suntzen	suntzesen	suntzien	suntziesen
suskun	suskusen	suskuen	suskuesen
suntzien	suntziesen	suntzien	suntziesen

HARK (s)	HARK (p)	HAIEK (s)	HAIEK (p)
usten	ustesen	ustien	ustiesen
uan	uasen	uen	uesen
unan	unasen	unen	unesen
utzen	utzesen	utzien	utziesen
uskun	uskusen	uskuen	uskuesen
utzun	utzusen	utzuen	utzuesen
utzuen	utzuesen	utzuen	utzuesen
utzien	utziesen	utzien	utziesen

NOR-NORI-NORK

Baldintza	Ahalezkoa
nuskidxo	neidxo
luskidxo	leidxo
guskidxo	geidxo
suskidxo	seidxo
suskidxe	seidxe
luskidxe	leidxe

3.2. Aditz trinkoa

EGON		JOAN	
nau	nengoen	noye	niñoyen
au	engoen	oye	iñoyen
dau	egoen	doye	dxoyen
gaus	gengosen	goyes	giñoyesen
saus	sengosen	soyes	siñoyesen
sausie	sengosien	soyesie	siñoyesien
daus	egoasen/egosen (u)	doyes	dxoyesen

IBILI		ETORRI	
nabill	nenbillen	nator	nendorren/netorren (u)
abill	enbillen	ator	etorren
dabill	ebillen	dator	etorren
gabix	genbixen	gatos	gendosen/gentosen (u)
sabix	sinbixen	satos	sendosen/sentosen (u)
sabixie	sinbixien	satosie	sendosien/sentosien (u)
dabix	ebixen	datos	etosen

JAKIN

Oraina		Iragana	
dakit	dakides	ne(n)kidxen	ne(n)kidxesen
dakik/dakin		ekidxen	ekidxesen
daki	dakix	ekidxen	ekidxesen
dakigu	dakigus	ge(n)kidxen	ge(n)kidxesen
dakixu	dakixus	se(n)kidxen	se(n)kidxesen
dakixue	dakixues	se(n)kidxien	se(n)kidxiesen
dakie	dakies	ekidxien	ekidxiesen

EDUKI

Oraina		Iragana	
dauket	daukedes	nau(n)ken	nau(n)kesen
daukek/dauken	-	aunken	aunkesen
dauko	daukos	auken/euken	aukesen/eukesen
dauku	daukus	gaunken	gaunkesen
daukesu	daukesus	saunken	saunkesen
daukesue	daukesues	saunkien	saunkiesen
daukie	daukies	aukien	aukiesen

EROAN

Nafarrate		Urrunaga	
darroat	daroades	daruet	daruedes
darook/daroan	-		
daroa	daroades	darue	darues
daragu	daragus	daru	darus
darasu	darasus	daruesu	daruesus
darasue	darasues	daruesue	daruesues
darudxue	darudxues	darudxue	darudxues

EKARRI

Oraina		Iragana	
dakat	dakades	nekarren	nekarresen
dakak/dakan	-		
dakar	dakas	ekarren	ekarresen
dakagu	dakagus	gekarren	gekarresen
dakasu	dakasu	sekarren	sekarresen
dakasue	dakasues	sekarrien	sekarriesen
dakadx	dakadxes	ekarrien	ekaixen

ERABILI		ESAN	ERETXI
darabit	darabides	didxot	deritxot
darabik	darabixak	didxok	deritxok
darabin	darabixen	didxon	deritxon
darabill	darabix	didxo	deritxo
darabigu	darabigus	didxogu	deritxogu
darabixu	darabixus	didxosu	deritxosu
darabixue	darabixues	didxosue	deritxosue
darabidxe	darabidxes	didxoye	deritxoye

3.3. Aditz laguntzaileen alokutiboak

Indikatibo oraina		Indikatibo iragana	
nok	non	nintzoan	nintzonan
dok	don	soan	sonan
gosak	gosan	gintzoasen	gintzonasen
dosak	dosan	soasen	sonasen

Baldintzak		Ahal. oraina		Ahal. iragana	
nintzakek	nintzaken	neikek	neiken	neidxoan	neidxonan
litzakek	litzaken	leikek	leiken	leidxoan	leidxonan
gintzakek	gintzaken	geikek	geiken	geidxoan	geidxonan
litzakesak	litzakesan	leikiek	leikien	leidxean	leidxenan

NOR-NORI oraina

HURA		HAI EK	
dxatek	dxaten	dxatesek	dxatesen
dxakok	dxakon	dxakosek	dxakosen
dxakuk	dxakun	dxakusek	dxakusen
dxakiek	dxakien	dxakiesek	dxakiesen

NORK-NOR oraina

NI		HURA		HAI EK	
-	-	dxoat	dxonat	dxoadas	dxonadas
naidxok	naidxon	dxok	dxon	dxosak	dxosan
-	-	dxuau	dxunau	dxuaus	dxonaus
naidxuek	naidxuen	dxuek	dxuen	dxuesak	dxuesan

NORK-NOR iragana

HURA		HAI EK	
naidxoan/neidxoan (e)	naidxonan	naidxoasen	naidxonasen
dxoan	dxonan	dxoasen	dxonasen
gaidxoan/geidxoan (e)	gaidxonan	gaidxoasen	gaidxonasen
dxuen	dxunen	dxuesen	dxunesen

NORK-NORI-NOR oraina

NIRI (s)		NIRI (p)		GURI (s)		GURI (p)	
dxustek	dxusten	dxustesak	dxustesan	dxuskuk	dxuskun	dxuskusek	dxuskusen
dxustiek	dxustien	dxustiesak	dxustiesan	dxuskuek	dxuskuen	dxuskuesak	dxuskuesan

HARI (s)		HARI (p)	
dxutzot	dxutzonat	-	-
dxutzek	dxutzen	dxutzesak	dxutzesan
dxutzoau	dxutzonau	dxutzoaus	dxutzonaus
dxutziek	dxutzien	dxutziesak	dxutziesan

NORK-NORI-NOR iragana

NIK (s)		NIK (p)	
nuntzoan	nuntzonan	nuntzoasen	nuntzonasen
nuntzean	nuntzenan	nuntzeasen	nuntzenasen

HARK (s)		HARK (p)	
dxustan	dxustenan	dxustesan	dxustenasen
dxutzoan	dxutzonan	dxutzoasen	dxutzonasen
dxuskuan	dxuskunan	dxuskuasen	dxuskunasen
dxutzean	dxutzenan	dxutzeasen	dxutzenasen

GUK (s)		GUK (p)	
guntzoan	guntzonan	guntzoasen	guntzonasen
guntzean	guntzenan	guntzeasen	guntzenasen

HAIEK (s)		HAIEK (p)	
dxustien	dxustienan	dxustiesan	dxustienasen
dxutzean	dxutzenan	dxutzeasen	dxutzenasen
dxuskuen	dxuskuenan	dxuskuesen	dxuskuenasen
dxutzean	dxutzenan	dxutzeasen	dxutzenasen

3.4. Aditz trinkoen alokutiboak

EGON (oraina)		(iragana)	
nauk/naidxaok (e)	naun	naidxoan	naidxonan
dxauk/dxaok (e)	dxau	dxagoan	dxagonan
gausak	gausan	gengoasen	gengonasen
dxausak/dxaosak (e)	dxausan	dxegoasen	dxegonasen

JOAN		ETORRI	
naoyak/nodxoak (e)	naoyan/nodxoan (e)	natok/nadxatok (e)	naton
dxo(y)ak	dxo(y)an	dxatok	dxaton
goyesak/goasak (e)	goyesan	gatosak	gatosan
dxoyesak	dxoyesan	dxatosak	dxatosan

nendorran, dxatorren/dxatorrenan

IBILI (oraina)		(iragana)	
nabik/naidxabik (e)	nabin	nenbilloan	nenbillonan
dxabik	dxabin	dxebilloan	dxebillonan
gabixak	gabixan	genbixoan	genbixonan
dxabixak	dxabixan	dxebixoan	dxebixonan

JAKIN

Oraina Hura		Iragana Hura		Iragana Haiek	
dxakidxat	dxakiñat	nenkidxoan	nenkidxonan	nenkidxoasen	nenkidxonasen
dxakik	dxakin	dxekidxoan	dxekidxonan	dxekidxoasen	dxekidxonasen
dxakidxau	dxakiñau	gekidxoan	gekidxonan	gekidxoasen	gekidxonasen
dxakidxek	dxakidxen	dxekidxean	dxekidxenan	dxekidxeasen	dxekidxenasen

EDUKI

Oraina Hura		Iragana Hura		Iragana Haiek	
dxaukoat	dxaukonat	naunkoan	naunkonan	naunkoasen	naunkonasen
dxaukek	dxauken	dxaukoan	dxaukonan	dxaukoasen	dxaukonasen
dxaukoau	dxaukonau	gaunkoan	gaunkonan	gaunkoasen	gaunkonasen
dxaukiek	dxaukien	dxaukean	dxaukenan	dxaukeasen	dxaukenasen

Eroan		Ekarri	
dxaroat	dxaronat	dxakat	dxakanat
dxaroak	dxaroan	dxakak	dxakan
dxaragu	dxaronagu	dxakagu	dxakanagu
dxaradxek	dxaradxen	dxakadxek	dxakadxen

Erabili	Esan
dxarabillat	dxidxoat
dxarabik	dxidxok
dxarabillau	dxidxouk
dxarabillek	dxidxuek

4. LEXIKOA

Azken ataltxo honetan jaso ahal izan ditugun berba guztiak biltzen ditugu. Berbak artikulatu eta guzti jaso dira kasu guztietan. Berbaren ondoan parentesien artean non jaso den adieraziko da; horretarako orain arte erabilitako laburdura berberak erabiliko ditugu.

abádie (e., n): abadea	alpérra (n.): lurra lantzeko alperra
abéndue (e.): abendua	álta (e.): alta, txakurraren zeloa
abératza (n.): aberatsa	altúe (e.): altua
abwélo (e., u): aitaita	áltza (e., n): altza
adárra (e.): adarra	áltzau (e.): altxatu
afáldu (e., u): afaldu	áma (d.): ama
afáridxe (n., u): afaria	amándre (e.): amama
afídxoa (n.): habia	amándrie (n.): amama
afróntue (n.): afrontua	amátau (u.): amatatu
agíe (n.): partika	anáidxie (e.): anai
agíndu (e., u): agindu	andídxe (e.): handia
agíñe (e., n.): hagina	andrié (d.): andrea, emaztea
agóa (e., n): ahoa	anégie (n.): anega
agótza (n.): agotza	angírie (e.): aingira
ainbéste (n.): hainbeste	ankíe (e.): oina
áistu (e.): ahaztu	antxíñe (e.): aintzina
áite (d): aita	apártau (n.): apartatu
aitéite (e., n): aitaita	apóa (n.): kumak egiteko txerri arra
áitu (u.): ulertu	aprílle (e.): apirila
aixkórie (e.): aizkora	apúr bet (e.): apur bat
akárra (e.): akerra	apúrtu (d.): apurtu
akérra (e.; n): akerra	arána (e.): basarana
akíllue (e., n): akulua	arántzie (e.): elorria
akórdau (e.): gogoratu	aráñie (e., n): aramua
alábie (d.): alaba	ardáwa (e.): ardoa
alárgune (n.): alarguna	ardáwe (n., u): ardoa
albándorratza (e.): albandorratza	ardí narrue (e.): ardi larrua (gurdia)
albéntaderue (n.): garia garbitzeko lekua	ardídxe (d.): ardia
albóagiñek (e.): albohagina	arétxa (e., n): haritza
aldámena (n.): aldamera (gurdia)	argídxe (e., u): argia
aldásbera (n.): aldasbehera	argíñe (e.): hargina
aldíe (n.): aldea	argítu (e.): agertu
alkátie (e.): alkatea	arídxe (e., n.): haria
allégau (u.): ailegatu	arítoa (e., n): aharittoa, aharia
	arkástie (n.): arkaztea

arkéra (e.):arkera, ardien zeloa
 arkíe (n.): arka
 arkóndarie (e.): alkondara
 arótza (e.):arotza
 arpégidxe (e., n): aurpegia
 arpíe (n.):lurra lantzeko
 árra (n.):arra
 arráka (n.): aharraka
 arránkaridxe (e.):arrankaria
 arrásteidxe (e.):arratsalde
 arrátoye (e., n):arratoia
 arráutzie (n.): arraultza
 arrébie (e.): arreba
 arrídxe (d.): harria
 arrískoa (n.): harrizkoa
 arróntzie (e.): arraultza
 artáburue (e.):artaburua
 artárie (n.):lurra lantzeko
 artásidxe (e.): artazia
 artó txakurre (n.):azkonarra
 artóa (e., n):artoa
 artóburue (n.):artaburua
 ártu (e.):hartu
 asála (n.): mintza
 asárratu (e.):haserratu
 asgáramiñe (n.):estramina
 ási (e., n):1. hasi. 2. hazi
 asídxe (n.):hazia
 asíe (e., n):aza
 askámela (n.): atzazala
 ásko (e., n):asko
 askórie (n.):aizkora
 askúnarra (n.):azkonarra
 aspídxen (n.):azpia
 aspíola (n.):azpiola (gurdia)
 astélena (e.):astelehena
 astíe (n.):asta, kirtena
 astóa (n.):astoa
 ástu (u.):ahaztu
 astúe (u.):astoa
 asúle (n.):urdina
 asúne (n.):asuna
 asúrre (e.): hezurra
 atári (n.):atara
 atéri (e.):aterri
 atíe (d.): atea
 atxúrre (e., n):aitzurra
 atzámarra (e., n): atzamarra
 atzáskala (e.): atzaskala

atzékaldie (n.):atzeko aldea
 atzéna (n.):atzena, azkena
 átzo (e.):atzo
 áuki (e., u):eduki
 auli mándoa (n.):euli mandoa
 aulídxe (e., n):eulia
 aumíe (e.):ahumea, ahunzkumea
 aundídxe (n.):handia
 áuntze (e., n):ahuntza
 aurídxe (e.):euria
 aurkídxe (e.): aulkia
 aurrié (e.):aurrea
 áurten (e.):aurten
 ausóa (e., n):auzoa
 ausólana (n.):auzolana
 auspóa (n.): hauspoa
 axíe (n.):haizea
 babíe (e.):baba
 bakárra (n.):bakarra
 bakárrik (e.): bakarrik
 bakótza (e.):bakoitza
 báltza (e.):beltza
 baráusi (e.):gosaldu
 bardíñe (n.):berdina
 baríe (n.):barea
 baríkue (e.):barikua, ostirala
 barrídxe (e., n.):berria
 bártza (n.):bartza
 basáuntze (e.):basahuntza
 baskáldu (e., n.):bazkaldu
 baskáridxe (d.): bazkaria
 basóa (e., n): basoa
 basólurre (n.): baso lurra
 bátu (e.):batu
 báye (n.):bahea
 bedárra (e., n.):belarra
 bédxe (d.):behia
 begídxe (e., n.): begia
 bekókidxe (n.): bekokia
 belárridxe (e., n.): belarria
 beláukie (n.):belaukia (labea)
 beláune (n.): belauna
 bentánie (d.): leihoa
 berákatza (e.):berakatza
 berándu (e., n.):berandu
 berdíe (n.):berdea
 berníe (e.): berna
 beróa (n.):beroa
 berótu (e.):berotu

besóa (e., n.): besoa	dxórran (e.): jorran
bestie (e.): bestea	dxósi (e., u.): josi
béti (e., n.): beti	dxoskíne (e.): joskina, jostuna
betrínadxa (e.): albaitea	dxostórratza (e.): jostorratza
biárra (e.): beharra, lana	ébei (e., n.): ebaki
bidie (e.): bidea	edádie (n.): edadea
bídxe (e.): bihar	édan (d.): edan
bigántxie (n.): bigantxa	edérra (n.): ederra
bildótza (n.): bildotsa	edie (n.): ubala (gurdia)
biñipiñien (n.): behinik behin	edúrre (n.): elurra
biókie (e.): behoka	efíñi (e.): ipini
biórra (e., n.): behorra	egídxe (u.): egia
biótza (n.): bihotza	egóaxie (n.): hego haizea
birídxe (e.): birikia	égon (n.): egon
biskerrásurre (e.): bizkar-hezurra	egósi (u.): egosi
bixérra (e., n.): gari bizarra	egúena (e.): eguena, osteguna
bixérra (e., n.): bizarra	egúestena (e.): eguaztena, asteazkena
bixímodue (n.): bizimodua	egúne (e.): eguna
bola tokidxe (n.): bola tokia	egúrre (e.): egurra
boróndatie (n.): borondatea	egúrreskoa (e.): egurrezkoa
bóta (d.): bota	egúskidxe (e.): eguzkia
bulérra (e.): bularra	egwérdidxe (e.): eguerdia
bultzéka (n.): bultzaka, besaka	ekárri (d.): ekarri
burdídxie (e.): gurdia	ekúsi (e.): ikusi
burríñie (n.): burdina	éldu (e., n.): heldu, umotu
burríñoa (n.): burrinoa	eléixie (e.): eliza
burrúntxie (n.): burruntxia	elgórridxe (e.): elgorria
bursáldidxe (n.): gur zaldia	emie (e., n.): emea
burtédie (n.): burtedea (gurdia)	émon (d.): eman
burtzille (n.): ardatza (gurdia)	entérrau (e.): ehortzi
burúe (e., n.): burua	éntzun (e.): entzun
bustérridxe (e., n.): buztarria, uzta- rria	epérra (e.): eperra
bustértu (n.): buztartu	érain (e.): eragin
dána (e.): dena	erbídxie (e.): erbia
denpórie (e., n.): denbora	erdérie (n.): erdara
denpórie (e., n.): eguraldia	erdídxie (e., n.): erdia
dirúe (d.): dirua	érein (e.): erein
domékie (e.): domeka, igandea	erlástarra (n.): urubioa
dorápille (n.): korapiloa	erlásterra (e.): urubioa
dxan (n.): jan	erlé mamue (e.): erle mandoa
dxána (n.): jana	erlie (e., n.): erlea
dxárrri (n., u.): jzarri	ermándadie (n.): ermandadea
dxáune (e.): jauna	erósi (d.): erosi
dxáusi (e., n.): jausi	erráillie (n.): erraila (gurdia)
dxesárrri (e.): jzarri	errápie (e.): errapea
dxo (n.): jo	érre (d.): erre
dxoan (e.): joan	errégenak (e.): erregenak
dxorráidxe (e., n.): jorraia	errékie (e.): erreka
	errématie (n.): erremata, enkantea

erremollueloa (n.):birzahia	gelátzue (n.): laratza
erréskan (n.): iladan, jarraian	géro (e., n.):gero
errídxé (d.): herria	gerrídxé (e.): gerria
errótie (e., n.): errota	gerríe (e., n.):gerla
érun (u.):eroan	gibéla (e.): gibela
ésan (d.):esan	giltzíe (e., n.): giltza
esáutu (e.):ezagutu	gítxi (e., n.):gutxi
eskérra (n.):ezkerra	gixóna (d.): gizona, senarra
eskólie (e.): eskola	gódxen (n.):goian
eskóndu (e., u):ezkondu	gogórra (n.):gogorra
eskúe (d.): eskua	gogórtu (n.):gogortu
esníe (d.): esnea	goldíe (e.):goldea
espának (e.): ezpainak	gorrídxé (e.):gorria
espátie (n.):ezpata	gorríngoá (n.): gorringoa
estútu (n.):estutu	gosóa (e.):gozoa
etórrí (d.):etorri	goxáldie (n.):goizaldea
etxíe (d.): etxea	grabántie (e., n.):lurra lantzeko bra- bante
étxun (e., u):etzan	gripíe (e.): gripea
étzi (e.):etzi	gultzúrune (n.): giltzurdina
etzilímo (e.):etxidamu	gurósoak (e.): gurasoak
eulídxé (e.):eulia	gustídxé (e.):guztia
fabríkie (e.): lantegia	gusúrre (e., u.):gezurra
famílídxé (e.): familia	gwardásola (e., n.): guardasola
fíñe (n.):fina	idérbaltza (n.):ilar beltza
frákak (e.): prakak	idérra (e.):ilarra
frantzésaxie (n.):ekialdeko haizea	idídxé (e., n.):idia
frontérie (e.):frontera (gurdia)	ídxo (n.):eho
gabónak (e.):gabonak	ifíñi (n., u.):ipini
galbáye (e., n):galbahea	igítáidxe (n.):igitaia
galdárie (e.): galdara	igitargi barrídxé (n.):ilargi berria
gáldu (d.):galdu	igitargi betie (n.):ilargi betea
galéperra (e.):galeperra	igitargi erdídxé (n.):il gora
galgíe (n.):galga (gurdia)	igítargídxé (n.):ilargia
ganádue (e.):ganadua	ikési (n.):ikasi
ganáwe (e., n.):ganadua	ikétza (e.): ikatza
garágarra (e., n.):garagarra	ikóá (n.):ikoa
garáunek (e.): garaunak	ikúsi (u.):ikusi
garáwe (e., n.):garaua, alea	il (e.):hil
garbídxé (n.):garbia	ilbera (n.):il behera
garbítu (e.):garbitu	illíe (e.):hilea
garíburue (e.):gariburua	indértzue (n.): indartsua
garídxé (e.):garia	indídxabie (e.):indaba
garrátza (n.):garratza	ingúruen (e.):inguruan
gastíe (d.):gaztea	intxéurre (n.):intxaurra
gasúrie (n.): gatzura	inárrie (n.):inarra
gausíe (e.):gauza	inóntza (n.):inontza
gédxau (n.):gehiago	ipérra (n.):iparra
geixóá (e.): gaixoa	ipérraxie (n.):ipar haizea
geixórik (e.): gaixorik	

ipínkidxe (e.): ipinkia	kordéla (n.): kordela
ipíñi (e.): ipini	kortíe (e., n.): gorta
ipískidxe (n.): ipiskia (labea)	kumíe (n.): kumea
irékatzi (n.): irakatsi	kuñétue (e.): koinatua
irési (n.): iragazi	kurútzie (n.): gurutzeta
iréstontzidxe (n.): iragaztontzia	kwartúe (e.): logela
iríkin (n.): irakin	labíe (e., n.): labea
irúsi (e.): txerriaren zeloa	lagúne (d.): laguna
irúskidxe (n.): eguzkia	lándu (n.): landu
istérra (e.): izterra	lanpárra (n.): lanparra
isúskidxe (n.): erratza	lañúe (e.): lainoa
itállie (e.): lurra lantzeko	lapíkoa (e.): lapikoa
itúrridxe (e.): iturria	larréna (e.): larraina
ítxi (e., n.): 1. utzi. 2. itxi	larréndu (n.): larraindu
ixéko (e.): izekoa	lastóa (n.): lastoa
ixékoa (n.): izekoa	laukótza (n.): aitzur mota
ixéna (d.): izena	lédxe (n.): lehia
ixétu (e., n.): izatu, piztu	lei báltza (n.): lehi beltza
ixílik (e.): ixilik	lei súridxe (n.): lehi zuria
jentíe (n.): jentea	léidu (e.): irakurri
kaldárákoa (n.): osala	leléngo (e.): lehenengo
kalíe (d.): kalea	len (e.): lehen
kaltíe (n.): kaltea	lengúsiñe (e.): lehengusina
kamárie (e.): kamara, ganbara	lengúsue (e.): lehengusua
kangréjue (n.): enborrak ateratzeko	lepóa (e.): lepoa, iduna
kaníllie (n.): kanila, txola	leukótza (e.): aitzur mota
kanpáye (e.): kanpaia	llobíe (e., n.): loba
kantúe (e.): kantua	lodídxe (n.): lodia
kardúe (e.): gardua	lóñak (e.): loinak
karíe (e.): karea	loríe (n.): lorea
kaskóla (n.): eskola	lótú (n.): lotu
kastáñie (e.): gaztaina	lugérra (e., n.): harra
katárrue (e.): katarroa	lúrre (d.): lurra
katíllue (e.): katilua	lusíe (e.): luzea
katúe (e., n.): katua	má(i)dxé (e.): mahaia
kéndu (n., u.): kendu	maixúe (e.): maisua
keskállue (e.): kaskailua	makátza (e., n.): makatza, madaria
kéye (e., n.): kea	makérie (n.): txerramea
kipíllie (n.): kipula	makílle (e.): makila
kipúlie (e.): kipula	makíñie (e.): lurra lantzeko makina
kiríkidxoá (n.): gaztainen kanpoko azala	mandóa (e., n.): mandoa
kiríkiñolatza (e.): kirikinolatza	markádorie (n.): markadora
klabéliné (e.): klabelina	martídxe (e.): martxoa
kodáñie (n.): kodaina	martíxena (e.): martitzena, asteartea
koidxúe (n.): legarra	mártxau (e.): alde egin
kollárie (e.): goilara	mátza (e., n.): mahatsa
kontúe (n.): kontua	maulíkidxoá (n.): marrubia
kóntus (e.): kontuz	mayétza (e.): maiatza
	medíkue (e.): medikua

mendídxe (e.): mendia	ordótza (e.):txerri arra
mesíe (e.):meza	ordúe (e., u):ordua
metróa (n.):metroa	ordúen (e.):orduan
míñe (e.): mina	orlóa (e., n.):oloa
mokílle (n.):mokila	orpóa (e.): orpoa
moldíe (n.):gaztontzia	orrátza (e.): orratza
moskóla (n.):moskola	orrídxe (n.):orria
mukúrre (n.):mukurra	ortúe (e.): ortua
munátxurre (n.):muna aitzurra	osába (e.): osaba
muskérra (e.):muskarra	osábie (n.): osaba
mutíkoa (e.): mutikoa	ostátue (e.):ostatua
mutílle (e., n.): mutila	ostíen (e.):ostean, atzean
mutúrre (e.):muturra	otúbrie (e., n.):urria
nabóa (e.):harbia	ótza (n.):hotza
narríe (e.):narra	otzóa (e.):otsoa
narrúe (e.):larrua	págau (e.):ordaindu
nástu (n.):nahastu	pagóa (e., n.):pagoa
nausídxe (n.):nagusia	párau (e., u.):paratu
nébak (u.): nebak	paríe (n.):parea
negárres (e.): negarrez	parjéntie (e.): senidea
negúe (e.):negua	partídie (n.):partida
neskátoa (e.): neskattoa	partídue (n.):partidua
neskíe (e., n.): neska	pásau (n.):pasatu
nobjénbrie (n.):azaroa	pastórie (e.):artzaina
obéto (n.): hobeto	patátie (e., n.):patata
odédxe (n.):trumoia	patóa (e.):ahatea
odóla (n.): odola	peskíe (e.): arraina
ogídxe (d.): ogia	pillátu (n.):pilotu
okárena (n.):okarana	pillóa (e.):piloa
okélie (e.): okela	piñúe (e.):pinua
okérana (e.):okarana	pipérra (e., n.):piperra
okólue (e.): sarrera, ataurrea	pitxérra (e.): pitxarra
okótza (e.): okotza	platéra (e.): platera
óla (e.): ohola	pódau (n.):inausi
ollágorra (e.):oilagorra	poltzíe (e.): poltsa
ollándie (e., n.):oilanda	porrúe (e., n.):porrua
ollárre (d.):oilarra	portálie (e.): ataria
olláskoa (e., n.):oilaskoa	pósik (n.): pozik.
olláskue (u.):oilaskoa	prentzúe (n.):pentsua
ollóa (e., n.):oiloa	proibídu (n.): galarazo, debekatu
ollúe (u.):oiloa	radídxoa (n.): irratia
óna (e., n.):ona	sabádxo (e.): sabaia
ondíño (e.):oraindino	sabála (e.):zabala
óndo (e., n): ondo	sabáldu (e., u.):zabaldu
óntxe (e.):oraintxe	sabíllie (n.):larakoa (gurdia)
oñéstue (e., n.):oinaztura	sagárre (d.):sagarra
opílkoa (n.): txorizoa barruan dela	sagúe (e., n.):sagua
egiten den opila	sakélue (n.): ibaietako zurrunbiloak
orbéla (n.):orbela	sakúe (e.):zakua

sakútie (e.):ganaduaren gaisoa	surídxe (n.):zuria
saldídxe (e., n.):zaldia	suríngo (n.): zuringoa
saldítxikoa (e.):zaldikumea	súrre (e., n.): sudurra
sáldu (d.):saldu	suséra (e.):susara
salíe (e.): egongela	sustérra (e., n.):sustrai
samásurre (e.): lepazurra	sutóndoa (e.): sutondoa
samíe (e.): sama, iztarria	switíe (e.): sukaldea
sapáldu (n.):zapaldu	takétie (n.):taketa
sapátue (e.):zapatua, larunbata	tantáidxe (e.):tantaia
sapíe (e., n.):frontera (gurdia)	tápau (e.):tapatu, estali
sardíe (e.):sarda	tárras (n.): tarraz, narrez.
sárra (e.):zaharra	tenásak (e.): tenazak
sarrántxie (n.):txarrantxa	tiréka (n.): tiraka
sárrri (e.):sarri	titérie (e.): ditarea
sártu (e.):sartu	tomátie (e.):tomatea
sartzíedxerie (n.):sarrera	torríe (e.): dorrea
sastókídxie (n.):sastokia	trankásue (e.): mantarra
satídxe (e.):zattia	trapúe (n.): trapua
satórra (e., n.):satorra	trebédie (e.): trebedea
sátza (e., n.):satsa	tremésa (n.): tremesa, ogi beltza
satzóla (n.):satsola (gurdia)	txabólie (e.): txabola
sayétza (e.): saihetsa	txakóliñe (n.): txakolina
segídu (u.): segitu	txakúrre (d.):txakurra
segíe (e.):kodaina	txal sékorra (n.):txahal txekorra
séidxe (n.):zahia	txála (e., n.):txahala
sekórra (e., n.):zezena	txárra (e., n.):txarra
sekúle (n.):sekula	txarrí apoa (n.):txerri apoa
selémiñe (n.):zelemina	txarrí emie (e., n.):txerri emea
semíe (n., u.): semea	txarrí ordotza (e.):txerri arra
sendóa (n.):sendoa	txarrídxie (e.):txerria
sepíllue (n.):eskubila	txárto (e., n.): txarto
serrátu (u.):itxi	txikídxie (e.):txikia
serríe (e.):zerra	txikórra (n.):txingorra
serrótie (e.):zerrotea	txindúrridxe (n.):txindurria
sesíñe (n.): zezina	txingérra (n.): txingarra
sestúe (e.):zarana	txingórra (e.):txingorra
sillíe (e.): aulkia	txirrínkíe (e., n.):txirrinka
siréune (e.):zirauna	txitíe (e., n.):txita
solóa (e.): soroa	txixérie (e.):zizarea
soltérue (e.):ezkongea	txorídxie (n.):txoria
sonbúrue (e.): sorbalda	txoríxoa (n.): txorizoa
sorrídxie (n.):zorria	txorókille (n.):burutxa
sorúe (e.): zorua	txurróa (n.):izoztutako ur txorrotak
subájue (n.): beheko sua	ubélak (e.):ubalak
subélandarie (e.):subelandara	udébarrídxie (e.):udaberria
subúrriñek (e.): suburdinak	udíe (e.):uda
súe (e.): sua	uélak (e.):ubalak
sugíe (e.):sugea	ugéla (n.):ubalak
sulóa (n.): zuloa	

ugélaxue (e.): igela
ullíe (e., n.): ilea
umíe (d.): umea
untzíe (e.): iltzea
urdédxe (e.): urdaia
úre (d.): ura
urregórridxe (n.): urrea

urresúridxe (n.): zilarra
urrétxa (n.): urra
urrídx e (e.): urria
urtéidxerie (n.): urteera
úrten (n., u): irten
urtíe (e., u): urtea
urúne (n.): irina

LABURPENA

Artikulu honetan Arabako Legutio udalerrikoak diren Elosun, Nafarraten eta Urrunagan jaso ditugun materiale linguistikoak aurkezten dira. Aurkezten ditugun materialok 1980 eta 1998 urte artean batukoak izan dira, euron interesgarritasuna ia bakarrak izateagatik heldu da, izan ere, leku hauetako hizkuntzaren egoeragatik oso zaila izango da informatzaile berriak aurkitzea. Hori dela eta, barietate hauetaz dauzkagun ezagupideak aberas ditzaketela uste dugu. Lana lau zatitan banatuta aurkezten dugu; lehen zatian soinuei buruz arituko gara; bigarrenean deklinabidez eta hirugarrenean aditzaz, berau atalik osotuena delakoa daukagu; azkenik, atal bat osatu dugu jasotako berba guztiez.

RESUMEN

En este artículo se presentan los materiales lingüísticos recogidos en Elosu, Nafarrate y Urrunaga, pertenecientes los tres al municipio de Legutiano en la provincia de Araba. Los materiales que se presentan han sido recogidos entre los años 1980 y 1998, el interés de los mismos reside en ser casi únicos, ya que, por la situación de la lengua en estos lugares es muy difícil conseguir informantes. Por tanto, creemos que pueden contribuir a un mejor conocimiento de estas variedades. El trabajo se divide en cuatro apartados; en la primera parte nos ocupamos de los sonidos; en la segunda de la declinación; en la tercera parte presentamos las formas verbales recogidas, capítulo este que podemos considerar más completo; por último ofrecemos un apartado de léxico.

RÉSUMÉ

On présente dans cet article les matériaux linguistiques recueillis à Elosu, Nafarrate et Urrunaga, les trois sites appartenant à la commune de Legutiano dans la province d'Araba. Les matériaux présentés ont été recueillis entre 1980 et 1998, l'intérêt qu'il représentent réside dans le fait qu'ils sont presque uniques, car il est très difficile d'obtenir des informateurs, de par la situation de la langue dans ces endroits. Nous croyons donc qu'ils peuvent contribuer à ce que nous ayons une meilleure connaissance de ces variétés. Le travail est divisé en quatre chapitres; nous nous occupons des sons dans la première partie; dans la seconde, de la déclinaison; dans la troisième partie nous présentons les formes verbales recueillies, et nous pouvons considérer ce chapitre comme le plus complet; enfin, nous offrons un paragraphe de lexique.

ABSTRACT

The linguistic material collected from Elosu, Nafarrate and Urrunaga, all three of which belong to the province of Alava's Legutiano municipality, is

offered in this article. The material presented was gathered between 1980 and 1998. Its interest resides in its being nigh-on unique, given the fact that the linguistic situation in the area makes finding any kind of spoken testimony a difficult job. It is for this reason that we believe that this material might help to enhance knowledge regarding these varieties. The study is divided into four sections: sounds are dealt with in the first of these; the second section centres on declination; the third part offers the verb forms found and represents the most complete chapter of the four; lastly, a lexical section is given.